

se szóban, sem írásban nyilatkozni egy irodalmi alkotásról, mert már számtalanszor leintették őket, aláhúzták szavaikat, mert az elvárás az, hogy a tanár vagy a tankönyv szövegét adják vissza. (Vagy legalább valamilyen irodalminak tűnő, nagystilű, életidegen szöveget.) Miért nem találhatják meg saját érzelmeiket, saját szavaikat, miért erőltetünk rájuk mind nyelvileg, mind gondolatilag idegen kife-

irodalom, elérve célját, beépüljön gyermekeink életébe.

Debreczeni Tibor (2009): *És élmény és vers és próza*. Academia Ludi et Artis – Magyar Versmondók Egyesülete, Budapest.

Tölgyessy Zsuzsanna

Esztergom, Pázmány Péter Katolikus Egyetem

A neveléstörténet-írás új útjai

„...a pedagógia számára legtanulságosabb saját történetének tanulmányozása...” – idézi Karl Gottlob Hergangot Németh András tanulmányában, A neveléstörténet-írás új útjai című kötetben (30.). Az Egerben megrendezett szimpózium előadásai azonban nemcsak a neveléstörténet mint tudományág történetének kutatására koncentráltak, hanem új módszerek és kutatási témák bemutatására is törekedtek.

A Magyar Tudományos Akadémia Pedagógiai Bizottságának Neveléstörténeti Albizottsága által szervezett, az Egeri Hittudományi Főiskolán megtartott kétnapos konferencián elhangzott 15 előadás szerkesztett anyagából álló tanulmánykötet rendkívül izgalmas és színes képet tár az érdeklődő olvasó elé. Több tanulmány foglalkozik az új kutatási témaként megjelenő 1950-es évek magyar neveléstörténet-írásával, emellett képet kaphatunk a magyarországi neveléstudomány kibontakozásáról az 1930-as évekig bezárólag éppúgy, mint a Herbart-recepció historiográfiai kutatásának új eredményeiről. A bemutatásra kerülő számos új kutatási eljárás közül pedig ki kell emelni a kánonelemzés, a diskurzuselemzés, a kollektív biográfia vagy propozográfia, az elitkutatás, a történeti szociológiai kutatás, a számítógépes diskurzus- és tartalomelemzés és az ikonográfia módszereit. Egyúttal betekintést nyerhetünk nemzetközi neveléstörténeti kutatásokba is a konferencián részt vevő grazi és berlini professzorok írásain keresztül.

Németh András egy sajátos új kutatási metódust, a kánonelemzést alkalmazva

mutatja be a neveléstörténetnek a Magyarországon a 19. század második felében egymás mellett megjelenő, ám elkülönülő két pedagóguscsoport, a népiskolai tanítók és a felsőbb iskolák tanárai képzésében betöltött szerepét. Ezzel párhuzamba állítva az olvasó elé tárja a neveléstörténet tantárggyá válásának és a hazai egyetemeken a diszciplína kutatásával foglalkozó tudományos műhelyek kialakulásának folyamatát az 1930-as évekig.

Podráczky Judit tanulmányában az 1891-es kisdedővási törvény születésének körülményeit elemzi a parlamenti vita felszólalásainak tükrében. Mindehhez a diskurzuselemzés módszerét használja, mellyel a parlamenti hozzászólások, megnyilatkozások, a vitaszerepek alakulásának vizsgálatán keresztül kevésbé vagy egyáltalán nem hangsúlyozott összefüggésekre derül fény. Az írásban konkrét példán keresztül bemutatott módszert a szerző alkalmasnak tartja ezenkívül oktatáspolitikai megközelítésű történeti kutatásokban, az iskola belső világának feltérképezésében, illetve sajtóviták elemzésénél való alkalmazásra is.

Pályakövetés vizsgálatról ír Nagy Mária, aki a temesvári állami tanítóképző intézet 1912-ben végzett 32, tanítói diplomát szerzett fiatalember életpályáját vizsgálta a propozográfia módszerével. Az életutak elemzésén keresztül egy szakmai csoport – a tanítóság – 1910-es és 1960-as évek közötti általános pályaképének leírására nyílt lehetőség.

Nagy Péter Tibor elitkutatásában az empirikus szociológia eszközeit használva vizsgálta az iskolázottsági elitbe kerülők körét és az elitbe kerültek társadalmi háttérének változóit. Bár sokan idegenkednek a neveléstörténeti kutatásban statisztikai módszerek alkalmazásától, a tanulmány szerzője rendkívül érzékletesen mutatja be, hogy az általa kidolgozott metódusok együttesével miként küzdhetők le az adatok történeti összehasonlításainak nehézségei és az esetleges adathiány. Szorosan kapcsolódik az íráshoz Biró Zsuzsanna Hanna összetett statisztikai módszerekkel végzett történeti szociológiai kutatása, mely a Horthy-korszak bölcsész-

diplomásai közötti nemek szerinti iskolázási különbségeket veszi górcső alá. A többváltozós – születési hely nagysága, vallás, az apa foglalkozása – elemzés során világos kép rajzolódik ki az olvasó előtt azokról a külső és belső hatásokról, amelyek a vizsgált időszakban befolyásolták a férfiak és nők pályaválasztását.

„...a herbarti pedagógia nem a herbarti módszerek mindenütt történő egyetemes alkalmazását jelenti, hanem ezzel éppen ellenkezően, egy olyan logikusan egymásra épülő módszertani sorozat befejező mozzanata, amely a vezetés fogalmával utat nyit az egyetemi oktatás felé” (124.).

Mikonya György a Herbart-recepció historiográfiái elemzésében főleg primer forrásokra támaszkodva (Herbart műveinek Hartenstein-kiadása) elemzi a „formális fokozatok” koncepcióját, valamint Herbart elképzeléseinek továbbélését a tanítványok és követők munkásságában: Ziller „kultúrhistoriai fokozatok” tanát és Kármán Mór koncepcióját. Emellett hű képet rajzol a kortársak Herbart koncepciójához való viszonyulásáról.

Sáska Géza írásában a reformpedagógiai koncepció kutatásának módszertani problémáival foglalkozik. Elemzi a normatív és leíró módszer előnyeit és hátrányait, valamint ír az organikus és konfliktuselvű társadalomfelfogásról mint a kutatást meghatározó szemléletmódról. A tanulmány kitér az 1945 utáni oktatáspolitikai folyamatok elemzésére, bemutatja az új szakmai kánon és ehhez kapcsolódóan az új pedagógiai és pszichológiai elit kialakulását.

Szabolcs Éva és Nóbik Attila tanulmányain keresztül egy új kutatási területre, az '50-es évek magyar neveléstörténet-írásába nyer betekintést az olvasó. Szabolcs Éva az 1949 utáni magyar neveléstörténeti kutatásokat és neveléstörténet-írást vizsgálja az 1956. évi balatonfüredi pedagóguskonferenciáig bezárólag: elsősorban levéltári forrásokra alapozva mutatja be „a tudományos és az ideológia vezérelte megközelítés sajátosságait” (159.). A tudományos világban megjelenő öt éves tervek, az új kutatási témák felbukkanása, a „kapitalista” neveléstörténeti témák egy részének mellőzése jellemzi az eddig még nem kutatott időszakot, a neveléstörténet-írásban pedig egy sajátos, ideológiailag

---

Tettamanti Béla, Tanay Antal, Árpácssy Gyula, Ravasz János, Felkai László, Vaszkó Mihály és más korabeli szerzők műveit elemezve Nóbik pontos képet fest az 1950-es évek magyar neveléstörténetéről, melyet a szerzők dialektikus-materialista világnézete formált, és amelyhez minden átideologizáltsága ellenére az akkori kutatásokhoz és forrásközlésekhez kapcsolódóan értékes munkák születtek.

átíratott stílus jelenik meg. Ez a stílus figyelhető meg a Nóbik Attila által elemzett, a felsőoktatásban használt neveléstörténeti tankönyvekben is. Tettamanti Béla, Tanay Antal, Árpássy Gyula, Ravasz János, Felkai László, Vaszkó Mihály és más korabeli szerzők műveit elemezve Nóbik pontos képet fest az 1950-es évek magyar neveléstörténetéről, melyet a szerzők dialektikus-materialista világnézete formált, és amelyhez minden átideologizáltsága ellenére az akkori kutatásokhoz és forrásközlésekhez kapcsolódóan értékes munkák születtek.

Géczi János és két berlini professzor, Ulrika Mietzner és Ulrike Pilarczyk munkáiban egy új tudományágról, a számos tudományterület mellett a neveléstörténet-írásban is megjelenő ikonológiáról olvashatunk. Az Európában és Észak-Amerikában az 1980-as és 1990-es években megjelenő ikonográfia egyre több kutatót sarkall a pedagógiai kontextusban értelmezhető képek ikonológiailag-ikonográfiailag megfelelő elemzésére és értelmezésére. A Géczi-tanulmány e fiatal tudományág diszciplináris fejlődését vázolja fel, bemutatva az eddigi magyar kutatási eredményeket is. Mietzner és Pilarczyk írása módszertani útmutatóként szolgálhat a kutatók számára. Nemcsak a képtudományok keletkezéséről és fejlődéséről kapunk differenciált képet, de megismertetnek az egyes képtípusoknál alkalmazható interpretációs eljárásokkal is.

A pedagógiatörténeti kutatások új lehetőségeiről számol be Sanda István Dániel és Varga Kornél, az ELTE Pedagógiai Pszichológiai Karának Neveléstudományi Doktori Iskolájában megalakult Pedagógiatörténeti Diskurzus-kutató Műhely tagjai. A munkacsoport által kifejlesztett új diskurzus- és tartalomelemzési eljárás segítségével, előzetesen kialakított szempontok alap-

ján elemezték négy pedagógiai folyóirat, az *Educatio*, az *Iskolakultúra*, a *Magyar Pedagógia* és az *Új Pedagógiai Szemle* szövegeit. Sanda István Dániel a kutatómunkáról tájékoztat, Varga Kornél pedig a diskurzus-elemzést végző számítógépes szoftvert mutatja be tanulmányában.

Az új eljárások megismerése után a szövegelemzési tradíciókhoz visszatérve Johanna Hopfner, a grazi egyetem professzora tanulmányában a hermeneutika alkalmazásának lehetőségeit és korlátait elemzi Friedrich Schleiermacher hermeneutikával kapcsolatos gondolatain keresztül.

Dombi Alice új szövegelemző eljárásokat használ fel a 19 századi magyar pedagógus, Kiss Áron szövegeinek vizsgálatában. A kulturális emlékezet sajátos formáival, a pedagógiai emlékezet írott dokumentumaival foglalkozó írás Jan és Aleida Assmann, valamint Gérard Genette elméleteire, az irodalomtudomány legújabb irányzataiban megjelenő módszerekre támaszkodva vizsgálja az említett szerző 19. században megjelent neveléstörténeti munkáit és nevelésméleti könyvét.

A 2007-ben, Egerben megrendezett neveléstörténeti konferencián elhangzott előadásokat tartalmazó kötet rendkívül színes képet nyújt a neveléstörténet-írás új útjairól új kutatási területek, témák és régi-új kutatási módszerek bemutatásával, amelyek minden bizonnyal felkeltik az érdeklődők figyelmét, és továbbgondolásra, további kutatásokra ösztönöznek.

Pukánszky Béla (2008, szerk.): *A neveléstörténet-írás új útjai*. A 2007. október 4-5-én megrendezett neveléstörténeti szimpózium előadásai. Gondolat Kiadó, Budapest.

Pethő Villő

SZTE, BTK, Neveléstudományi Doktori Iskola